

Зміст

Гострі каблуки літературного фемінізму

Переднє слово від Ростислава Семківа 7

Почати революцію: Мері Волстонкрафт і Мері Шеллі . 16

Пробудити непокору: Жорж Санд 30

Зробити правильний вибір: Марко Вовчок 43

Знайти своє коло: Олена Пчілка і Леся Українка. 58

Стати самій собі ціллю: Ольга Кобилянська. 88

Вбити ангела домашнього вогнища: Вірджинія Вулф. .105

Знайти справжнього вбивцю: Агата Крісті. 118

Протестувати проти подвійної моралі: Ірина Вільде . . 133

Розширити кордони: Софія Яблонська 152

Позбутися ілюзій: Айріс Мердок 165

Наважитися на відвертість: Сюзен Зонтаґ 180

Змінити інтелектуальний клімат: Соломія Павличко . . 195

Після прогулянки (на підборах і без них)

Післямова від Віри Агеєвої. 211

Гострі каблуки літературного фемінізму

Гостре — значить небезпечне. Даючи цій книжці таку назву, ми вповні усвідомлювали всю її різкість і наступальну агресивність. Урешті, якщо можна вдарити картузом, то ще зручніше зробити це каблуком. Той момент, коли модний аксесуар цілком може стати зброєю.

Чекайте, — закинуть нам, — але хіба підбори — це не про красу та стиль? Хіба їх не придумали ще в античності, щоб наголошувати статус — буквально вивищуватися над брудом і натовпом? Хіба не підіймали венеційські модниці своє взуття на п'ятдесят сантиметрів, щоб досягати помітності та, водночас, наголошувати свою залежність, безпомічність, потребу в підтримці? Хіба не носив Людовік XIV десятисантиметрові червоні підбори (привіт, Крістіан Лубутен!), які натовді дозволялися тільки монаршим особам? А хіба вже у XX сторіччі шпильки не були частиною образу звабниці, поруч мініспідниці й панчіх-сіточок? Підбори — це ж про перетворення жінки на товар, про її безпомічність у світі чоловіків, які ходять у важкому й добротному взутті!

І так, і ні, — скажу я. Каблук таки може бути небезпечним. Бо товстими каблуками французьких *sabots*

робітники зупиняли роботу верстатів (звідки ми тепер маємо слово «саботаж»). Бо каблуки для чоловіків і жінок, які їздять верхи, дозволяли краще триматися в стременах (і про це детальніше спитайте в Жорж Санд); та й слово «підкаблучник» не на порожньому місці з'явилося. Каблук — це таки зброя, вагомий символ домінування жінки, її сексуальної чи соціальної влади.

Це книжка про чотирнадцятьох успішних жінок, що сказали своє викличне слово в літературі. Вони змусили публіку довкола боятися їх, дратуватися, нападати на них — але й поважати. Це ті, хто *вивищилися* понад загальний талант, наполегливістю та вірою в місію, яку їм належало виконати. Звісно, не всі з цих чотирнадцяти письменниць були декларованими феміністками — тобто прямо заявляли, що приєднуються до суспільної боротьби за права жінок, — проте абсолютно всі у своїх текстах, а часто й у реальному житті, робили кроки до зміни уявлень про можливі ролі жінки, відмінні від традиційних. Так, у художніх творах усіх цих письменниць діють активні жінки, а їхні теоретичні тексти — про те, що настав час жінкам бути активними. Жінка має перестати бути жертвою — злочину, обставин, упереджень свого часу. Має розпрощатися з роллю об'єкта — безмовної статуї, возведеної на п'єдестал, під яким стинаються на турнірах пихаті лицарі, що прагнуть її лише як почесного трофею. У минулому

сторіччі французький психоаналітик Жак Лакан, пояснюючи, що чоловіки (як правило) прагнуть бачити в жінках лише дзеркало, в якому видно їхнє маскуліне нарцисичне его, вирік своє сумнозвісне «жінки не існує». Письменниці з цієї книжки заперечили б йому максимально чітко; дієво переконали б цього фалогоцентрика, що це не так, що це *має бути* не так, і у їхніх текстах це не так уже давно.

Окрім того, в цій книзі сусідять українські письменниці й авторки так званої західної літератури: нам важило наголосити приналежність українського письменства до європейського й світового культурного простору. Адже український фемінізм народився не вчора й тим паче не є продуктом зовнішнього втручання, як полюбляють виголошувати прихильники патріархальних традицій. Наші письменниці, добре знайомі зі здобутками закордонних колег по перу, так само розбудовували альтернативні до патріархальної культури наративи, ламали упередження й узагалі багато що робили в літературі вперше. Це їхні гострі каблуки руйнували стереотипи, топтали зневіру й апатію. Безумовно, український літературний фемінізм варто розглядати й окремо: локальні політичний та культурний контексти не могли не мати впливу на поступ українських жінок і формувати свої, неповторні риси. Проте наскільки цікаво все ж провести експеримент: поставити наших авторок пліч-о-пліч з іншими діячками, що творили в той самий час, проте за інших обставин і географії, оприаявити й підкреслити спільне, відшукати й пояснити відмінне.